



## Promoting the Culture of Getting Acquaintance with the Quran Emphasizing the Statements of the Supreme Leader\*

Muhammad Reza Shahidipoor<sup>۱</sup>

Mehdi Rostamnejad<sup>۲</sup>

### Abstract

The Quran is a book of human guidance and happiness, and in order to benefit from Quranic guidance, one must become acquainted with it. The Supreme Leader, as a great jurist and religious guide and a great teacher of the Quran, has placed great emphasis on being acquainted with the Quran. This article, which is prepared with descriptive-analytical method and focusing on the statements of the Supreme Leader, seeks to explain His Holiness's view on the Quran, its stages and effects. Accompanying the Quran, looking at the Quran, listening to the recitation of the Quran, reading the Quran, memorizing the Quran, pondering the meanings and concepts of the verses, following the instructions of the Quran are among the stages of familiarity with the Quran that the Supreme Leader has emphasized. Also creating fear, increasing faith, removing rust from the heart, the descent of calm and divine mercy, being kept from the evil of Satan, restraining human-being from sin, getting red of sedition, prosperity and salvation, following the teachings of the Quran and promoting Quranic culture in society are among the effects of getting acquaintance with the Quran from the perspective of the Supreme Leader.

Keywords: Quran, Getting Acquaintance with Quran, Supreme Leader, Adolescents, Youth, Contemplation on Quran, Solutions, Recommendations, Quranic Culture.

---

\*. Date of receiving: ۱۵, September, ۲۰۲۱ - Date of approval: ۲۴, October, ۲۰۲۱.

<sup>۱</sup>- Faculty Member of Al-Mustafa International University (Corresponding Author)

mohmadreza.shahidi@gmail.com

<sup>۲</sup>. Associate Professor and Faculty Member, Department of Hadith Sciences, Al-Mustafa International University, Qom, Iran; (rostamnejad@gmail.com).



## ترویج فرهنگ انس با قرآن با تأکید بر

### فرمایشات مقام معظم رهبری (دامت برکاته)\*

محمد رضا شهیدی پور<sup>۱</sup> - مهدی رستم نژاد<sup>۲</sup>

#### چکیده

قرآن کتاب هدایت و سعادت انسان است و برای بهره‌مندی از هدایت قرآنی، باید با آن مانوس شد. مقام معظم رهبری به‌عنوان یک فقیه عظیم الشان و راهنمای دینی و بزرگ معلم قرآن تأکیدات فراوانی نسبت به انس با قرآن داشته‌اند. این مقاله که با روش توصیفی تحلیلی و با محور قرار دادن سخنان مقام معظم رهبری سامان یافته است، درصدد تبیین دیدگاه معظم له درباره انس با قرآن، مراحل و آثار آن است. همراه داشتن مصحف، نگاه به خط قرآن، گوش سپردن به تلاوت قرآن، خواندن قرآن، حفظ قرآن، تدبیر در معانی و مفاهیم آیات، عمل کردن به دستورات قرآن جزو مراحل انس با قرآن است که مقام معظم رهبری تأکید زیادی بر آن داشته‌اند. همچنین ایجاد خشیت، ازدیاد ایمان، زدودن زنگار از دل، نزول سکینه و رحمت الهی، نگاه داشته شدن از شر شیطان، بازداشتن انسان از گناه، برون‌رفت از فتنه‌ها، فلاح و رستگاری، پیروی از تعالیم قرآن و ترویج فرهنگ قرآنی در جامعه جزو آثار انس با قرآن از منظر مقام معظم رهبری است.

کلیدواژه‌ها: قرآن، انس با قرآن، مقام معظم رهبری، نوجوانان، جوانان، تدبیر در قرآن، راهکارها، توصیه‌ها، فرهنگ قرآنی.

\* تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۶/۲۴، تاریخ تایید: ۱۴۰۰/۸/۲.

۱ - عضو هیئت علمی جامعه المصطفی العامیه: mohmadreza.shahidi@gmail.com  
۲ - دانشیار و عضو هیئت علمی گروه علوم حدیث جامعه المصطفی العامیه، قم rostamnejad@gmail.com



## مقدمه

قرآن تجلی خداوند و کلام ارجمند پروردگار و کتاب هدایت و واسطه انس بندگان با خدای سبحان است.

قرآن از سرچشمه لایزال الهی نازل شده و مطابق با نیازهای روحی و جسمی انسان‌هاست. و انسان‌ها را به بهترین راه با محکم‌ترین روش و شیوه هدایت می‌کند. قرآن افزون بر دعوت به کارهای نیک و بشارت به پرهیزگاران، مردم را آر کارهای ناشایست باز داشته و آن‌ها را از نتیجه اعمال ناپسند، بیم می‌دهد. هدف از نزول قرآن این بوده که آیات نورانی اش مشوق فکر و اندیشه گردد و حرکتی در جهت عمل به دستورات آن فراهم آورد.

قرآن کلام خداوند و واسطه ارتباط با پروردگار متعال هست. قرآن پناهگاه انسان‌ها در فتنه‌ها و جداکننده حق از باطل و نیکوترین سخن و رساترین اندرز است تا انسان‌ها با پیروی از تعالیم قرآن رستگار گردند.

قرآن سفره گسترده الهی است و هر کس بسته به فراخور حالش می‌تواند از قرآن بهره‌مند شود. مقام معظم رهبری <sup>مدظله‌العالی</sup> که خود عالمی است که بر سر سفره قرآن نشسته است و از آن بهره‌های فراوانی برده است به‌عنوان یک استاد قرآن و مفسر این کلام الهی توصیه‌های متعددی را در زمینه ارتباط با این کلام الهی در سخنرانی‌های خود خطاب به مردم ایران داشته‌اند. در این مقاله با بهره‌گیری از سخنان ایشان به مسئله ترویج انس با قرآن اشاره شده است.

## مفهوم شناسی

انس به معنای خو گرفتن، آرام یافتن، آرامش یافتن به چیزی و الفت یافتن و در مقابل معنای وحشت استعمال شده است (دهخدا، لغت‌نامه دهخدا، ۱۳۷۷: واژه انس). انس زمانی تحقق می‌یابد که قلب انسان در کنار چیزی به آرامش برسد و تنفر نداشته باشد (مصطفوی، التحقیق فی کلمات القرآن الکریم، ۱۳۶۰: ۱/۱۵۸). با توجه به معنای انس در لغت، نمی‌توان قرائت ظاهری قرآن کریم را مفهوم انس با قرآن تلقی کرد. بلکه انس قرآن دارای ابعاد بیشتر و مهم‌تری است که با دقت در لسان آیات قرآن کریم و روایات معصومین <sup>علیهم‌السلام</sup> به حقیقت آن دست می‌یابیم.



واژه انس به معنای خو گرفتن و همدم بودن و ایجاد ارتباطی آرام‌بخش و اطمینان‌آفرین با قرآن است به گونه‌ای که در کنار قرآن آرامش یابد و از چیزی وحشت نداشته باشد ﴿الَّذِينَ آمَنُوا وَ تَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ﴾ (رعد/۲۸)؛ انس در مقابل وحشت و اضطراب است. کسی که همراه با قرآن است هیچ ترس و وحشتی ندارد. امام علی علیه السلام می‌فرمایند: هر کس با قرآن انس گیرد، از جدایی دوستان وحشتی نخواهد داشت.

انس با قرآن معرفت اسلامی را در ذهن ما قوی‌تر و عمیق‌تر می‌کند. اگر قرآن با قلب ما در آمیزد دیگر باطل در آن راهی نخواهد یافت.

انس با قرآن یعنی قرآن را مکرر خواندن و در مفاهیم آن تدبر کردن و آن‌ها را فهمیدن و به دستورات آن عمل کردن.

بالاترین و مهم‌ترین مرحله انس با قرآن انس با مفاهیم و معارف قرآن است. این مسئله زمینه‌ساز عمل تعالیم هدایت‌گر و انسان‌ساز قرآن است.

یکی از مهم‌ترین جنبه‌های انس با قرآن جنبه هدایتی آن است، قرآن سراسر نور است، به طالب آن نورانیت می‌بخشد و انسان را به بهترین و استوارترین راه هدایت می‌نماید.

آیات و روایات فراوانی فرد مسلمان را به قرائت و فهم و تدبر در آیات الهی و عمل به دستورات آن دعوت می‌کند؛ تعلیم و تعلم، استماع، تلاوت مکرر و مستمر، ترتیل و دقت در فهم قرآن و بالأخره تدبر و اندیشه در مضمون آیات، از وظایف مهم مسلمان است که جز با ارتباط و انس دائمی با قرآن امکان‌پذیر نیست. انس با قرآن اندیشه را الهی ساخته و روح آدمی را معنویت می‌بخشد، قرآن نور است و حقیقتاً دل را نورانی می‌نماید و در نتیجه جامعه از تاریکی‌ها نجات پیدا کرده و به سوی نور هدایت می‌شود: ﴿كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ﴾ (ابراهیم/۱)؛

امام علی علیه السلام می‌فرمایند: «مَنْ أُنْسَ بِتِلَاوَةِ الْقُرْآنِ لَمْ تُوحِشْهُ مُفَارَقَةُ الْإِخْوَانِ» (تمیمی آمدی، غرر الحکم و درر الکلم، ۱۴۱۰ ق: ۶۳۷)؛ «کسی که با تلاوت قرآن مانوس شود دوری و جدایی برادران و دوستان وی را به وحشت نیفکند.» در جای دیگر فرموده‌اند: «لَوْ مَاتَ مَنْ بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ لَمَا اسْتَوْحِشْتُ بَعْدَ أَنْ يَكُونَ الْقُرْآنُ مَعِيَ» (کلینی، الکافی، ۱۳۶۵: ۶۰۲/۲)؛ «اگر تمامی مردم جهان از دنیا بروند، چنانچه قرآن با من باشد، وحشتی ندارم.»

کسی که به خدا ایمان دارد و عاشق بندگی و وصال اوست، مشتاق شنیدن کلام معشوق است، از سخن گفتن و شنیدن کلام معشوق لذت می‌برد و در معانی و مفاهیم آن دقت و تدبر می‌کند و بدین



وسیله با معارف الهی آشنا شده و با عمل به دستورات حیات بخش و نجات بخش قرآن به رستگاری در دو جهان نائل می‌گردد.

ما اگر بخواهیم تمام امت با قرآن انس بگیرند، باید تلاوت قرآن را در جامعه باب کنیم. انس با قرآن معرفت عمومی یک کشور را بالا می‌برد قرآن همه چیز ما است نور است: ﴿وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ نُورًا مُبِينًا﴾.

مقام معظم رهبری در این رابطه فرموده‌اند:

«عزیزان من قرآن نور است و حقیقتاً دل و روح را روشن می‌کند. اگر با قرآن انس پیدا کنید می‌بینید که دل و جان شما نورانی می‌شود. به برکت قرآن بسیاری از ظلمات و ابهام‌ها از قلب و روح انسان زدوده می‌شود. قرآن کتاب معرفت است ما در زمینه زندگی در زمینه آینده در زمینه تکلیف کنونی در زمینه هدف از بودن و در بسیاری از زمینه‌های دیگر، خیلی از مسائل را نمی‌دانیم، بشر مشحون به جهالت‌ها است و قرآن برای انسان معرفت می‌آورد.»

یکی از راه‌هایی که این معرفت را در اعتقادات انسان در مبانی فکری انسان در روح انسان در ایمان انسان عمق می‌بخشد، انس با قرآن است. اگر جوان مسلمان با قرآن انس پیدا کند و فرصت تدبر در قرآن را به خود بدهد بسیاری از شبهات دشمنان بی اثر خواهد شد.

هر جوان با ایمانی که قرآن بخواند، قرآن با گوشت و خون او آمیخته شده و خداون او را در ردیف فرشتگان قرار داده و قرآن نگاهبان او در روز قیامت خواهد بود. رسول اکرم صلی الله علیه و آله می‌فرماید: «مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ وَ هُوَ شَابٌّ مُؤْمِنٌ اِخْتَلَطَ الْقُرْآنُ بِلَحْمِهِ وَ دَمِهِ وَ جَعَلَ هَالِكًا، عَزَّ وَجَلَّ مَعَ السَّفَرَةِ الْكِرَامِ الْبَرَّةِ وَ كَانَ الْقُرْآنُ حَاجِزًا عَنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ» (کلینی، الکافی، ۱۳۶۵: ۲/ ۶۰۳).

### اهمیت انس با قرآن از منظر مقام معظم رهبری

نخستین گام برای شناخت امری دانستن اهمیت آن است. هنگامی که اهمیت امری روشن شد، اقبال به سمت آن حاصل می‌شود، از این رو نخست لازم است، اهمیت انس با قرآن را شناخت. انس با قرآن ضامن رشد و هدایت جامعه است. رهبر معظم انقلاب بارها به اهمیت انس با قرآن تاکید فرموده‌اند. در یکی از بیاناتشان می‌فرمایند:



«انس با قرآن، معرفت عمومی یک کشور را بالا می‌برد. قرآن، همه چیز ماست؛ نور است. این جوانان ما از وقتی که با قرآن مأنوس شدند، وضعیت خیلی فرق کرد. ما در طول هشت سال جنگ، زیر آتش توپ و تفنگ، جوانانی را در جبهه‌ها داشتیم که به مجردی که بر زمین می‌نشستند و اندک فراغتی پیدا می‌کردند، قرآنشان را باز می‌کردند و مشغول تلاوت می‌شدند؛ یا مثلاً اگر در اتوبوس و یا کامیون نشسته بودند و داشتند می‌رفتند، قرآنشان را در می‌آوردند و بنا می‌کردند به خواندن. این است که ما می‌گوییم قرآن همه چیز ما بوده است. الان هم به برکت قرآن، کشور رو به پیشرفت است. انس با قرآن، معرفت اسلامی را در ذهن ما قویتر و عمیق‌تر می‌کند. بدبختی جوامع اسلامی، به خاطر دوری از قرآن و حقایق و معارف آن است. آن کسانی از مسلمانان که معانی قرآن را نمی‌فهمند و با آن انس ندارند، وضعشان معلوم است. حتی کسانی هم که زبان قرآن، زبان آنهاست و آن را می‌فهمند، به خاطر عدم تدبر در آیات قرآن، با حقایق قرآنی آشنا نمی‌شوند و انس نمی‌گیرند. می‌بینید که آیهی ﴿وَلَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا﴾ - یعنی خداوند مؤمنین را زیر دست و زبون کفار قرار نداده است - در کشورهای عربی و به وسیله‌ی مردم عرب زبان در دنیا خوانده می‌شود، اما به آن عمل نمی‌گردد. در آیات قرآن، توجه و تنبه و تدبر نیست؛ لذا کشورهای اسلامی عقب مانده‌اند. انس با قرآن، یعنی قرآن را خواندن و باز خواندن و باز خواندن و در مفاهیم قرآنی تدبر کردن و آن‌ها را فهمیدن و در آن‌ها فکر و تأمل کردن. (خطبه‌های نماز جمعه تهران، ۱۳۶۹/۱۰/۱).

معظم له در یکی از سخنرانی‌ها فرمودند:

«وقتی انس با قرآن پیدا شد، مجال تدبر و تأمل و تفکر در معارف قرآن به دست خواهد آمد. قرآن را نمی‌شود سرسری خواند و گذشت؛ قرآن احتیاج دارد به تدبر، تکیه‌ی بر روی هر کلمه‌ای از کلمات و هر ترکیبی از ترکیب‌های کلامی و لفظی. انسان هرچه بیشتر تدبر کند، تأمل کند، انس بیشتری پیدا کند، بهره‌ی بیشتری خواهد برد؛ قرآن این جور است. مشکلات هر جامعه‌ای با قرآن حل خواهد شد. با معارف قرآنی، مشکلات حل می‌شود. قرآن راه‌حل معضلات زندگی بشر را به فرزندان آدم هدیه می‌کند؛ این وعده‌ی قرآنی است و تجربه‌ی دوران اسلام هم این را نشان داده. هرچه ما به قرآن نزدیک‌تر شویم، هرچه عمل قرآنی در میان ما - چه در روح ما، چه در اعمال جسمانی ما، چه در فرد ما، چه در اجتماع ما - بیشتر شود، به سعادت، به حل مشکلات و معضلات نزدیک‌تر می‌شویم (بیانات در دیدار با قاریان قرآن، ۱۳۹۱/۴/۱۳).



## مراحل انس با قرآن

انس با قرآن دارای مراحل متعددی هست که در برخی موارد باهم نسبت طولی و در برخی موارد نسبت عرضی دارند، برخی از مهمترین مراحل انس با قرآن عبارت‌اند از:

### ۱- همراه داشتن مصحف

در حدیثی از امام صادق علیه السلام چنین می‌خوانیم: «إِنِّي لَيَعِجِبُنِي أَنْ يَكُونَ فِي الْبَيْتِ مُصْحَفٌ يَطْرُدُ اللَّهَ بِهِ الشَّيَاطِينَ» (فیض کاشانی، الوافی، ۱۴۰۶ ق: ۱۷۳۵/۹)؛ «من خوش دارم که در منزل مصحف باشد که خداوند به وسیله آن شیاطین را طرد نماید.»

رهبر معظم انقلاب در این باره می‌فرماید:

«در آن دوران طاغوت، من در مشهد جلسات تفسیر و درس قرآن داشتم؛ به جوانانی که می‌آمدند، می‌گفتم که هر کدام از شماها یک نسخه‌ی قرآن در جیب بغلتان داشته باشید؛ اگر در جایی منتظر کاری می‌ایستید و فراغت‌ی پیدا می‌کنید - یک دقیقه، دو دقیقه، پنج دقیقه، نیم ساعت - قرآن را باز کنید و به تلاوت آن مشغول شوید، تا با این کتاب انس پیدا کنید. تعدادی که این طور عمل کرده بودند، هرچند بسیار اندک بودند، ولی احساس می‌کردم که این‌ها با این‌که غالباً هم عربی نمی‌دانستند؛ اما از لحاظ فهم معارف اسلامی، از دیگران برجسته‌تر بودند و به طور ممتازی با آن‌ها تفاوت داشتند (بیانات در دیدار تعدادی از قاریان قرآن، ۳/۱۱/۱۳۷۰).

### ۲- نگاه به خط قرآن

یکی دیگر از راهکارهای عملی انس با قرآن، قرائت قرآن از روی مصحف و نگاه کردن به آیات قرآن است که دارای برکاتی است که مهمترین آن انس با کلام الهی است.

قال رسول الله ﷺ: «أَعْطُوا أَعْيُنَكُمْ حَظَّهَا مِنَ الْعِبَادَةِ فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ صَ وَ مَا حَظُّهَا مِنَ الْعِبَادَةِ قَالَ النَّظَرُ فِي الْمُصْحَفِ وَ التَّفَكُّرُ فِيهِ وَ الْإِعْتِبَارُ عِنْدَ عَجَائِزِهِ» (ورام، مجموعه ورام، ۱۴۱۰ ق: ۲۵۰/۱؛ هندی، کنز العمال، ۱۴۰۵ ق: حدیث ۵۶۶۲)؛ بهره دیدگانتان از عبادت را ادا کنید، پرسیدند: ای رسول خدا بهره چشم‌ها از عبادت چیست؟ حضرت فرمودند: نگاه کردن به مصحف، اندیشیدن در آن و عبرت گرفتن از شگفتی‌های آن.»

در جای دیگر فرموده‌اند: «النَّظَرُ فِي الْمُصْحَفِ مِنْ غَيْرِ قِرَاءَةِ عِبَادَةٍ» (ابن بابویه، من لا يحضره الفقيه،



۱۴۱۳: ۲/۲۰۵)؛ «نگاه کردن به خط مصحف حتی بدون قرائت هم عبادت است.»  
عن ابی عبدالله علیه السلام: «مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ فِي الْمُصْحَفِ مُتَعِبًا بِبَصَرِهِ وَ حُفِيفًا عَنِ الْوَالِدِيهِ وَإِنْ كَانَا كَافِرِينَ» (کلینی،  
الکافی، ۱۳۶۵ ش: ۲/۶۱۳)؛ امام صادق علیه السلام فرمودند: «کسی که از روی مصحف قرآن بخواند، از  
دیدهاش بهره برده و باعث تخفیف عذاب پدر و مادرش می شود، هر چند کافر باشند.»  
به اعتقاد مقام معظم رهبری، نگاه کردن به قرآن و تلاوت بدون دقت هر چند تأثیر اندکی در شناخت  
قرآن دارد؛ اما مقدمه انس با کلام الهی و شناخت قرآن است (بیانات در دیدار قاریان قرآن با رهبر  
انقلاب در ماه مبارک رمضان، ۲۲/۰۶/۱۳۸۶).

### ۳- گوش سپردن به تلاوت قرآن

پیامبر گرامی اسلام می فرماید: «مَنْ اسْتَمَعَ إِلَى آيَةٍ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ كَتَبَتْ لَهُ حَسَنَةً مُضَاعَفَةً، وَ مَنْ تَلَا آيَةً  
مِنْ كِتَابِ اللَّهِ كَانَتْ لَهُ نُورًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ» (ابن حنبل، مسند، بی تا: ۲/۸۵۰۲)؛ «کسی که آیه ای از قرآن با  
گوش فرا دهد، برایش حسنه ای مضاعفه ای نوشته می شود و کسی که آیه ای بخواند، برایش در روز  
قیامت در قالب نور تجلی کند.»

یکی از راهکارهای انس با قرآن در مقام عمل، استماع و گوش دادن به آیات الهی است. رهبر معظم  
انقلاب (دامت برکاته) برگزاری جلسات قرائت و استماع قرآن در کشور را ضروری می دانند (برگزاری  
محفل انس با قرآن کریم با حضور رهبر انقلاب، ۱۸/۰۳/۱۳۹۵).

معظم له معتقدند: اگر بخواهیم یک ملتی با قرآن به معنای واقعی کلمه آشنا بشود، مقدماتش  
همین هاست. اول باید قرآن را بشناسد. باید بتواند لای قرآن را باز کند. بتواند کلمات قرآن را با گوش  
خود مانوس کند (بیانات رهبر فرزانه انقلاب، ۲۴/۰۹/۱۳۷۵)؛ بهتر این است که همه مردم ما انشان با  
قرآن به گونه ای باشد که آیات قرآن به گوششان آشنا باشد؛ وقتی آیه ای را می خوانند، صدر و ذیل و قبل و  
بعد آیه برایشان آشنا باشد (سخنرانی در پایان مراسم قرائت قاریان قرآن، در ماه مبارک رمضان،  
۲۷/۱۲/۱۳۷۰).

### ۴- خواندن قرآن

امام صادق علیه السلام فرمودند: «الْقُرْآنُ عَهْدُ اللَّهِ إِلَى خَلْقِهِ، فَقَدْ يَنْبَغِي لِلْمَرْءِ ... فِي عَهْدِهِ، وَ أَنْ يَفْرَأَ مِنْهُ فِي كُلِّ  
يَوْمٍ خَمْسِينَ آيَةً» (حر عاملی، وسایل الشیعه، ۱۳۶۷ ش: ۶/۱۹۸/۱ ح: ۱)؛ «قرآن عهد خدا به سوی بندگان  
است؛ بنابراین سزاوار است که شخص مسلمان در این عهد بنگرد و هر روز پنجاه آیه قرآن بخواند.»





امام زین العابدین علیه السلام فرمودند: «آيَاتُ الْقُرْآنِ حَزَائِنُ الْعِلْمِ فَكَلَّمَا فَتَحَتْ حِزَانَهُ فَيَنْبَغِي لَكَ أَنْ تَنْظُرَ فِيهَا» (مجلسی، بحار الانوار، ۱۴۰۳ ق: ۲۱۶/۸۹)؛ «آیات قرآن گنجینه‌های دانش‌اند، پس هرگاه گنجینه‌ای گشودی شایسته است در آن بنگری.»  
رهبر معظم انقلاب می‌فرماید:

«تلاوت قرآن با صدای خوش، کار بسیار خوبی است. روایت دارد که امام سجاده علیه السلام - هم درباره امام سجاده علیه السلام دارد، هم درباره‌ی امام باقر علیه السلام - وقتی تلاوت می‌کردند، کسانی که از نزدیک محل تلاوت ایشان می‌گذشتند، زانوهایشان می‌لرزید و سست می‌شد و نمی‌توانستند حرکت کنند. می‌ایستادند تلاوت قرآن را گوش می‌کردند و وقتی حظ خودشان را می‌بردند، به راهشان ادامه می‌دادند. تلاوت قرآن با صوت خوش و با آداب که شیوه‌ی خاصی دارد، موسیقی خاصی دارد، روش خاصی دارد، امور لازمی است. این‌ها انسان را نزدیک می‌کند؛ اما کافی نیست. اگر بخواهیم تشبیه کنیم، این‌طور می‌گوییم: قرآن را به صورت بنای معظمی، دارای سالن‌ها و حجره‌ها و زوایای گوناگون و اعماق فراوان در نظر بگیرید. این عمارت وسیع و عظیم، سردر و مدخلی دارد. اگر آن مدخل را زیبا ساختیم، مردم برای ورود در آن عمارت، تشویق می‌شوند. مدخل آن بنای رفیع، همین تلاوت‌های زیبایی است که این‌جا خواندند. کاشیکاری دم در، این تلاوت است. حال وارد شوید. این کاشیکاری، بسیار لازم است. این زیباسازی تلاوت، امر لازمی است. گاهی شنیده می‌شود که بعضی می‌گویند آقا به قرآن باید عمل کرد؛ خوب، این حرف درستی است؛ اما مقصودشان این است که تلاوت قرآن و آرایه‌های قرآنی را دست کم بگیرند! من با این مخالفم. تلاوت قرآن هم جزو یک مجموعه و منظومه‌ای است که این‌ها همه به هم متصل است؛ این هم بایستی مورد توجه قرار بگیرد و گرامی داشته شود. هم باید تلاوت بکنید و هم باید معانی قرآن را بفهمید؛ اگر معنای قرآن را فهمیدید، می‌توانید بهتر تلاوت کنید.» (بیانات در دیدار قاریان شرکت‌کننده در بیست و سومین مسابقات بین‌المللی قرآن، ۱۳۸۵/۷/۴).

معظم له در یکی از سخنانشان درباره نقش تلاوت قرآن در هدایت جامعه فرمودند:  
«ما اگر بخواهیم کل امت با قرآن انس بگیرند، باید تلاوت قرآن را در جامعه باب کنیم... اگر تالیان کلام‌الله در جامعه توانستند با زمزمه‌ی ملکوتی و صحیح و پرجاذبه، این آیات کریمه را تلاوت بکنند، دل مردم با قرآن انس می‌گیرد و به قرآن نزدیک می‌شود. مردم ما برای ارتباط با قرآن آماده



هستند. مردم ما با مردم کشورهای دیگر اسلامی فرق دارند. مردم ما در راه قرآن صادقانه مجاهدت کردند؛ شوخی نیست. این قدر ما جوان دادیم، این قدر مردم ما رنج و زحمت متحمل شدند. همه‌ی این‌ها در راه قرآن بوده است.» (بیانات در دیدار با قاریان قرآن، ۱۳۸۶/۶/۲۲)

همچنین ایشان می‌فرمایند:

«بنده اعتقاد قاطع این است که ما اگر بخواهیم قرآن در ذهنیت و فضای جامعه جا بیفتد، باید تلاوت‌گر قرآن زیاد داشته باشیم؛ به این خاطر ما دنبال تلاوت قرآن هستیم. این آهنگ‌های قرآنی دل‌ها را متوجه قرآن می‌کند؛ صداهای خوش را باید در این چیزها استخدام کرد. هیچ مضمونی از مضمون کلام خدا شایسته‌تر نیست، برای این‌که در صدای خوشی جا بگیرد و صدای خوش حامل این کلام و بیان بشود؛ این از هر شعر و سخن ادیبانه‌ی بالاتر است... اگر تلاوت قرآن در جامعه‌ی ما همگانی شود، همه بتوانند قرآن را صحیح بخوانند و همه‌ی خانه‌ها موج شوق به تلاوت قرآن را در خود جای بدهند، آن وقت ما امیدمان به اینکه جامعه‌ی اسلامی و قرآنی به معنای واقعی در این کشور تشکیل بشود، بیشتر خواهد شد. ما امروز یک حکومت اسلامی و یک جامعه‌ی اسلامی هستیم؛ اما این قدم‌های اول است. آن مقداری که ما از اسلام داخل کشورمان و داخل حکومتمان در گفتار و کردار دولت‌مردانمان مشاهده می‌کنیم، این، آن اقلِ قلیل از اسلام است؛ این کمتر از آن چیزی است که برای یک جامعه‌ی اسلامی مورد نیاز است.» (بیانات در دیدار قاریان، ۱۳۷۰/۱۲/۲۷).

خواندن قرآن، از اول تا آخر، یک چیز لازمی است. باید قرآن را از اول تا آخر خواند؛ باز دوباره از اول تا آخر؛ تا همه‌ی معارف قرآنی یک‌جا با ذهن انسان آشنا شود. البته معلمینی لازم‌اند تا برای ما تفسیر کنند، مشکلات آیات را تبیین کنند، معارف آیات و بطون آیات الهی را برای ما بیان کنند؛ این‌ها همه لازم است. اگر این‌ها شد، هرچه زمان به جلو برود، ما به جلو می‌رویم و توقف دیگر وجود ندارد. فرمود: «حبل ممدود من السماء»؛ (ابن‌بابویه، معانی الاخبار، ۱۴۰۳ ق: ۹۰)؛ «این قرآن حبل الهی است؛ ریسمان مستحکم الهی است که اگر به آن چنگ زدیم، لغزش و افتادن و گم شدن و این‌ها دیگر در آن نیست.» (بیانات در دیدار قاریان قرآن، ۱۳۸۹/۴/۲۴)

## ۵- حفظ قرآن زمینه‌ساز تدبر و انس با مفاهیم قرآن

در روایات فراوانی به اهمیت حفظ قرآن کریم اشاره شده است. همچنین در آیاتی از قرآن نیز



اشاراتی نسبت به آن وارد شده است.

از پیامبر گرامی اسلام ﷺ روایتی نقل شده است: «أَدَّبُوا أَوْلَادَكُمْ عَلَى ثَلَاثِ خِصَالٍ: حُبِّ نَبِيِّكُمْ وَ حُبِّ أَهْلِ بَيْتِهِ وَ عَلَى قِرَاءَةِ الْقُرْآنِ؛ فَإِنَّ حَمَلَةَ الْقُرْآنِ فِي ظِلِّ اللَّهِ يَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلُّهُ مَعَ أَنْبِيَائِهِ وَ أَصْفِيَائِهِ» (صافی، امان الامة من الضلال والاختلاف، ۱۳۸۰: ۱۹۳)؛ «فرزندانتان را بر سه خصلت تربیت کنید: دوست داشتن پیامبرتان، دوست داشتن اهل بیت پیامبر و قرائت قرآن؛ زیرا حافظان قرآن در روزی که هیچ سایه ای جز سایه پروردگار نیست، در سایه خداوند با انبیا و برگزیدگان هستند.»

در روایت دیگری چنین می خوانیم قال رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مَنْ أَعْطَاهُ اللَّهُ الْقُرْآنَ فَرَأَى أَنَّ رَجُلًا أُعْطِيَ أَفْضَلَ مِمَّا أُعْطِيَ فَقَدْ صَعَّرَ عَظِيمًا وَ عَظَّمَ صَغِيرًا» (کلینی، الکافی، ۱۴۰۷: ج ۲/ ۶۰۵)؛ «کسی که خداوند (نعمت) حفظ کتابش را به او عطا فرمود، پس گمان کرد، به دیگری برتر از نعمت او داده شده، پس برترین نعمت را تحقیر کرده و شکر آن را به جای نیاورده است.» همچنین روایاتی دال بر فضیلت حفظ قرآن متعدد هست که برخی از پژوهشگران آن را جمع آوری کرده اند.

مقام عظمای ولایت در باره اهمیت حفظ قرآن می فرمایند:

«قرآن را حفظ کنید. حفظ قرآن خیلی مهم است. شما جوان ها به این احتیاج دارید و می توانید. وقتی شما حافظ قرآن هستید، این تکرار آیات قرآنی و انس دائمی با قرآن، به شما فرصت می دهد که در قرآن تدبّر کنید. «تدبر در قرآن» با همین طور خواندن و رد شدن به دست نمی آید؛ با یک بار و دوبار خواندن هم حاصل نمی شود؛ با تکرار و انس با آیه ای از قرآن و امکان تدبّر در آن به دست می آید. و چقدر لطایف در قرآن کریم هست که این ها را جز با تدبّر نمی توان فهمید. بنابراین حفظ و فهم معانی قرآن و تلاوت آن لازم است.» (بیانات در دیدار قاریان شرکت کننده در بیست و سومین مسابقات بین المللی قرآن، ۱۳۸۵/۷/۴)

«حفظ قرآن خیلی مؤثر است. حفظ قرآن خیلی باارزش است. حفظ قرآن این فرصت را به حافظ خواهد داد که با تکرار آیات، در قرآن قدرت تدبّر پیدا کند. این فرصت است، این توفیق است؛ این را از دست ندهید. آن هایی که حافظ اند، این نعمت بسیار بزرگ الهی را قدر بدانند؛ نگذارند حفظشان ضعیف بشود یا خدای نکرده از دست برود.» (بیانات در دیدار قاریان قرآن، ۱۳۸۹/۴/۲۴)



## ۶- تدبر در معانی و مفاهیم آیات

امام علی علیه السلام ضمن حدیثی فرموده‌اند: «لَا خَيْرَ فِي قِرَاءَةِ لَيْسَ فِيهَا تَدَبُّرٌ» (حرانی، تحف العقول، ۱۴۰۴ ق: ۲۰۴)؛ «در قرائتی که در آن اندیشه نباشد، خیری نیست.»

در بخشی از دعای آغار تلاوت قرآن که از امام صادق علیه السلام نقل شده، چنین آمده است: «اللَّهُمَّ فَاجْعَلْ نَظْرِي فِيهِ عِبَادَةً وَ قِرَاءَتِي فِيهِ فِكْرًا وَ فِكْرِي اِعْتِبَارًا وَ اجْعَلْنِي مِمَّنِ اتَّعَطَّ بِبَيَانِ مَوَاعِظِكَ فِيهِ وَ اجْتَنَّبَ مَعَاصِيكَ وَ لَا تَطْبَعُ عِنْدَ قِرَاءَتِي كِتَابَكَ عَلَيَّ قَلْبِي وَ لَا عَلَيَّ سَمْعِي وَ لَا تَجْعَلْ عَلَيَّ بَصَرِي غِشَاوَةً وَ لَا تَجْعَلْ قِرَاءَتِي قِرَاءَةً لَا تَدُبُّرُ فِيهَا بَلِ اجْعَلْنِي اَتَدَبَّرُ آيَاتِهِ وَ اَحْكَامَهُ» (شیخ مفید، الاختصاص، ۱۴۱۳ ق: ۱۴۱).  
مقام معظم رهبری در این باره می‌فرمایند:

«قرآن فقط برای تلاوت کردن نیست؛ تلاوت قرآن مقدمه‌ی فهم قرآن و به دست آوردن معرفت قرآنی است؛ این را بایستی برای خودمان تأمین کنیم. اگر تلاوت، تلاوت درست و به‌جایی باشد، دو فایده‌ی مهم را باید به ما بدهد: یکی اینکه معنویت ما را، روح معنوی ما را تعمیق کند، عمق ببخشد. ما غرق در امور مادی هستیم؛ انسان‌ها احتیاج دارند به توجه معنوی، به روح معنویت و این با تلاوت قرآن - اگر خوب تلاوت کنیم قرآن را - حاصل می‌شود و دوم اینکه به فکر خودمان و اندیشه‌ی خودمان مدد برسانیم و آن را از معرفت قرآنی تغذیه کنیم؛ یعنی قرآن، هم در دل ما اثر می‌گذارد، هم در ذهن ما اثر می‌گذارد. اگر با قرآن مانوس بشویم، خیلی از مفاهیم حیات و زندگی برای ما روشن خواهد شد. کج‌روی‌ها، بدفهمی‌ها، یأس‌ها، خیانت‌های انسان‌ها به یکدیگر، دشمنی‌های انسان‌ها با یکدیگر، ذلیل کردن انسان خود را در مقابل طواغیت عالم و امثال این‌ها، همه ناشی از دوری از قرآن است. قرآن، هم به ما معنویت می‌دهد، هم به ما معرفت می‌دهد.» (بیانات در دیدار با شرکت‌کنندگان در مسابقات بین‌المللی، ۱۳۹۸/۱/۲۶)

## ۷- عمل کردن به دستورات قرآن

هدف اساسی از نزول قرآن عمل کردن بر اساس مفاهیم و دستورات قرآن است، همین عمل به قرآن است که ضامن نجات و سعادت انسان‌هاست. امام امیر المومنین علیه السلام در وصیت خویش فرمودند: «اللَّهُ فِي الْقُرْآنِ لَا يَسْبِقُكُمْ بِالْعَمَلِ بِهِ غَيْرُكُمْ»؛ (شریف رضی، نهج البلاغه، ۱۴۱۴: نامه ۴۷)؛ «توصیه می‌کنم شما را به قرآن نباید دیگران بر شما در عمل به قرآن پیشی گیرند.»  
همین نکته را بارها مقام معظم رهبری تکرار کرده‌اند. از جمله فرمودند:



«قرآن کتاب سعادت بشر است، بلاشک سعادت دنیا و آخرت. قرآن فقط برای سعادت آخرت نیست؛ سعادت دنیا را هم قرآن تأمین می‌کند. سعادت دنیا یعنی برخورداری از نِعَم الهی در این نشئه؛ این را با قرآن می‌شود تأمین کرد. می‌شود ملّت‌ها با قرآن، با عمل به قرآن عزّت پیدا کنند، رفاه پیدا کنند، دانش پیدا کنند، قدرت پیدا کنند، وحدت و انسجام پیدا کنند، سبک زندگی شیرین پیدا کنند؛ این‌ها همه امور دنیوی است. آخرت هم که حیات معنوی و حقیقی و مستمر و ابدی است، با قرآن حاصل می‌شود. پس قرآن کتاب سعادت دنیا و آخرت است، به شرط آنکه ما به قرآن عمل بکنیم، ببینیم قرآن چه می‌گوید. ببینید! موارد عمل نکردن به قرآن در بین ما امت اسلامی یکی دو مورد نیست و گرفتاری‌های ما هم ناشی از همین‌ها است. مثلاً فرض بفرمایید قرآن درباره‌ی پیروان پیغمبر می‌فرماید: «أَشِدَّاءَ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءَ بَيْنَهُمْ تَرَاهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا»؛ پس «أَشِدَّاءَ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءَ بَيْنَهُمْ». بعضی از ما «أَشِدَّاءَ عَلَى الْكُفَّارِ» را فراموش می‌کنیم، می‌گذاریم کنار. مثل چه کسانی؟ مثل همین‌هایی که در کشورهای اسلامی با آمریکا ساختند، با صهیونیست‌ها ساختند، خون فلسطینی‌ها را لگد کردند، حق فلسطینی‌ها را ضایع کردند؛ این‌ها «أَشِدَّاءَ عَلَى الْكُفَّارِ» را فراموش کردند و شدند نوکر کفار، شدند دنباله‌رو کفار، امر بر کفار. الان بسیاری از سران کشورهای عربی از این قبیل‌اند؛ این‌ها یک دسته‌اند. یک دسته‌ی دیگر هم «رُحَمَاءَ بَيْنَهُمْ» را فراموش کرده‌اند، اختلافات بین مسلمان‌ها را [به وجود می‌آورند]. «وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ»؛ این را قرآن می‌گوید.

آن وقت این‌ها می‌آیند مؤمن بالله را، مؤمن بالقرآن را، مؤمن بالكعبه را، مؤمن بالقبله را تکفیر می‌کنند، می‌گویند کافر است؛ این «رُحَمَاءَ بَيْنَهُمْ» فراموش می‌شود. وقتی «رُحَمَاءَ بَيْنَهُمْ» نبود، جنگ‌های داخلی در کشورهای اسلامی راه می‌افتد؛ سوریه را ببینید، یمن را ببینید؛ الان بیش از چهار سال است که یمن دارد بمباران می‌شود؛ آن بمباران‌کننده کیست؟ کافر است؟ نه، یک مسلمانی است؛ بظاهر او هم مسلمان است اما به مسلمان رحم نمی‌کند. معنای «الَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرْآنَ عِضِينَ» این است که به یک قسمت از قرآن [عمل می‌کنند]؛ أَفْتُؤْمِنُونَ بِبَعْضِ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ؟ حالا خیلی از این‌ها که به هیچ چیز قرآن اعتقاد ندارند. پس تلاوت قرآن مقدمه‌ی عمل است، مقدمه‌ی معرفت است، مقدمه‌ی آشنایی است. ما به سهم خودمان ببینیم در این عرصه‌ی عمل چه کار می‌توانیم بکنیم. اولش این است که یاد خدا را فراموش نکنیم؛ بعد، این است که تقوای الهی را معیار کار خودمان قرار بدهیم؛ این‌ها کارهای آسان است، این‌ها کارهای ممکن است، این‌ها کارهای نشدنی نیست که بگوییم «چه



جوری؟». به یاد خدا باشید: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا \* وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا»؛ هر کاری انسان می‌خواهد بکند، به این فکر باشد که آیا این کار موافق رضای الهی است یا نیست؛ اگر احراز نکرد که مخالف رضای الهی است اشکالی ندارد، لکن مواظب باشد که مخالف رضای الهی نباشد؛ این ذکر الهی است. ذکر فقط به زبان نیست؛ توجه به این معنا، ذکر الهی است.» (بیانات در دیدار شرکت‌کنندگان در مسابقات بین‌المللی قرآن، ۱۳۹۸/۱/۲۶).

همچنین در یکی از بیاناتشان می‌فرمایند:

«عمل خودمان را باید قرآنی کنیم، الهی کنیم. به گفتن نیست، به زبان نیست، به ادعا کردن نیست؛ باید در عمل، در این راه حرکت کنیم و قدم برداریم. با قرآن که انس می‌گیرید، قرآن را که تلاوت می‌کنید، هر جایی دستوری است، هدایتی است، نصیحتی است، در درجه‌ی اول سعی کنید آن را در وجود خودتان، در باطن خودتان، در دل خودتان پایدار کنید و آن را به عمل خودتان نزدیک کنید. هر کدام از ما اگر در عمل این را متعهد شدیم، جامعه پیش خواهد رفت، جامعه قرآنی خواهد شد.» (بیانات در دیدار با قاریان قرآن، ۱۳۹۱/۴/۱۳)

### رهنمودهای ویژه مقام معظم رهبری نسبت به قاریان قرآن

مهمترین مراحل انس با قرآن اشاره شد و دیدگاه مقام معظم رهبری اشاره شد. این شخصیت عظیم‌الشان جهان، که بزرگ معلم قرآن در دوران معاصر بوده و به معنای واقعی کلمه رهنمودهای بسیار راهگشایی برای پیشرفت و جهت دهی به برنامه‌های کلان قرآن جهان ایراد فرموده‌اند که درخور توجه است. از این رو مهمترین رهنمودهای ایشان نسبت به انس با قرآن و نکات فنی تلاوت قرآن اشاره می‌شود. قطعاً این نکات هم می‌تواند چراغ راهی برای مسئولین و متولیان قرآنی و فرهنگی کشور، و هم توصیه‌هایی برای عموم مردم است تا بتوانند بیش از پیش با این کتاب انسان ساز مانوس باشند.

#### یک. داشتن آهنگ زیبا

مقام معظم رهبری در یکی از سخنانشان می‌فرمایند:

«تلاوت قرآن به شکل ممتاز و با صدای خوش و با آهنگ درست و خوب، مشوق گرایش عمومی به قرآن با دل‌ها و جان‌ها و فکرهاست. این تفنن نیست؛ این یک کار زاید و تشریفاتی نیست. این یک حرکت منطقی و قدم استواری است در راه همه‌گیر شدن فهم و معرفت قرآن یک اشکال بزرگ در



تلاوت‌های ما، عدم توجه قاری و تلاوت‌کننده به مضمون آیه‌یی است که می‌خواند. وقتی شما با مضمون آیه کاملاً آشنا بودید، خود شما در هنگام خواندن تحت تأثیر قرار می‌گیرید و نفس این تحت تأثیر قرارگرفتن شما، هم در لحن و هم در صدا و هم در نغمه و هم حتی در حرکات ظاهری شما اثر می‌گذارد و روی مخاطب و جلسه هم تأثیر می‌گذارد. نظیر این موضوع را در خواننده‌های شعر فارسی و مداح‌هایی که خوش صدا هستند و در بعضی از جلسات می‌خوانند، دیده‌اید؛ شعر خوبی که می‌خواند، خودش تحت تأثیر صدای خودش قرار می‌گیرد و لحن او تحت تأثیر این خودتأثیری قرار می‌گیرد و نافذتر و شیرین‌تر و دلنشین‌تر می‌شود؛ عیناً در قرآن خواندن هم همین‌طور است. بعضی از خواننده‌های مصری هم که این جهت را بیشتر رعایت می‌کنند، لحنشان دلپذیرتر و دلنشین‌تر است. این یک نکته است که باید مورد توجه قرار بگیرد و این، در وقف و ابتدا و مسائلی از این قبیل هم تأثیر می‌گذارد. این که کجا باید وقف کرد؛ کجا بایست با وقف، معنایی را نشان داد یا با تکرار، معنایی را نشان داد و گاهی با یک کلمه، یک معنایی را رساند؛ این‌ها را باید رعایت بکنید. یکی از مسائل تلاوت ما، مسأله‌ی موسیقی تلاوت و این نغمه‌های صحیح تلاوت است، که این‌ها را بایست صحیح خواند. دیگر حالا مجال صحبت در این زمینه نیست؛ این هم بسیار مهم است. این‌ها هم یک روش و شیوه‌یی دارد که البته من حالا می‌بینم خیلی بهتر شده و سابق‌ها این‌طور نبود. نغمه‌ها و آهنگ‌های قرآنی را بایستی فراگرفت. البته خیلی‌اش هم ذوقی است؛ این را هم عرض بکنیم؛ یعنی اگر کسی دارای ذوق هنری باشد، بدون این که بخواهد یاد بگیرد و نت بخواند، خودش می‌فهمد که چه کار بایستی بکند؛ طبیعت ذوق قاری، او را می‌کشاند به یک آهنگ صحیح. هرچه بتوانید کمتر در این زمینه‌ها از این و آن تقلید بکنید، بهتر است.» (بیانات در دیدار قاریان قرآن کریم در ماه مبارک رمضان ۱۳۸۳/۷/۲۵)

## دو. وظیفه و نقش حوزویان در ایجاد انس با قرآن

حوزویان نقش پررنگی در هدایت و ارشاد جامعه دارند. در زمینه انس با قرآن نیز جامعه روحانیت وظائف سنگینی دارند. مقام عظمای ولایت در توصیه خویش به روحانیون فرمودند:

«در عین حالی که فقاهت اساس امر است، نباید از دیگر علوم اسلامی در حوزه‌ها غفلت بشود. مثلاً می‌بایست علم قرآن، شناسایی قرآن، فهم قرآن و انس با قرآن به عنوان یک علم و یک رشته در حوزه‌ها وجود داشته باشد. طلاب ما باید قرآن و یا لا اقل بخشی از قرآن را حفظ کنند، یا حداقل با آن



مأنوس باشند. چه قدر مفاهیم اسلامی در قرآن هست که اگر ما بخواهیم در فقه بحث کنیم، به فکر آنها نمی‌افتیم. این انزوای قرآن در حوزه‌های علمیه و عدم انس ما با قرآن، برای ما خیلی مشکلات درست کرده است و بعد از این هم خواهد کرد و به ما تنگ‌نظری خواهد داد.» (بیانات در آغاز درس خارج فقه ۱۳۷۰/۶/۳۱).

### سه. توجه به دانش وقف و ابتداء و لحن بیانی

یکی از نکات فنی تلاوت قرآن توجه به موارد وقف و ابتداء و نحوه بیان است که اصطلاحاً به آن لحن بیانی گفته می‌شود. مقام معظم رهبری با اشراف کاملی که به دقیق‌ترین مسائل این فن دارند، به قاریان قرآن توصیه می‌کنند:

شما نمی‌توانید خوب تلاوت بکنید، در حالی که نمی‌دانید کجا باید وصل کنید، کجا باید وقف کنید و کجا را مناسب است با چه لحنی بخوانید. در حرف زدن معمولی هم، شما صدای تان را بالا می‌برید، پایین می‌آورید و بر تأثیرگذاری سخن می‌افزایید. یکی این است که قطع و وصل‌هایتان، همیشه به میزان نیست. من در این جا، همین مواردی را که شما خواندید، یادداشت کرده‌ام که البته وقت نیست همه‌ی آنها را مطرح کنم. اگر وقت بود، به شما می‌گفتم که کجا را اشتباه وصل کردید، یا اشتباه قطع کردید. گاهی این اشتباه دیده می‌شود و معنا خراب می‌گردد؛ گاهی هم معنا خراب و ضایع نمی‌شود، اما آن زیبایی را دیگر ندارد. وقتی شما می‌گویید: «و قالوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلِداً سُبْحانَهُ»، از این عبارت، ما یک طور چیزی می‌فهمیم؛ اما وقتی می‌گویید: «و قالوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلِداً» با یک فاصله‌ی کم، نفس را می‌کشید و می‌گویید: «سُبْحانَهُ» طور دیگری می‌فهمیم. این دومی درست است. وقتی شما به شکل اول می‌گویید، می‌توان این معنا را استنباط کرد که «سُبْحانَهُ» هم مقول قول همان کسانی است که گفتند: «اتَّخَذَ اللَّهُ وَلِداً». البته اگر وصل کردید، غلط نیست؛ زیرا که آن استنباط، استنباط خیلی واضحی نیست. لذا قاعداً در قرآن (م) یا (قف) نگذاشته‌اند. شما که به این قشنگی می‌خوانید، شما که این قدر خودتان را زحمت می‌دهید، برای اینکه خوب بخوانید، چه طور می‌خواهید چیز به این واضحی را رعایت نکنید؟ این، به میزان زیادی از زیبایی تلاوت شما خواهد کاست. اگر در جمع کسانی که قرآن را می‌فهمند، بخوانید، حتی نه فقط قطع و وصل، بلکه لحن شما مورد دقت قرار می‌گیرد. این قرآی خوبی که در دنیا هستند و معاریفی که خواص، این‌ها را می‌پسندند و دوست می‌دارند، همه‌اش به خاطر این نیست که صدایشان خوب است؛ مقدار زیادی





مربوط به این چیزهاست. باید معنای قرآن را بدانید. مثلاً فرض کنید، وقتی که از قول فرعون نقل می‌کند: «فقال انا ربکم الاعلی» که الان یکی از برادران می‌خواندند باید شما طوری این «انا ربکم الاعلی» را ادا کنید که آن چنان نباشد که وقتی خدای متعال می‌گوید: «لمن الملك اليوم لله الواحد القهار»، آن طوری ادا بشود. یعنی «انا ربکم الاعلی» را باید طوری ادا کنید که کسی که می‌شنود، بفهمد این حرف، حرف دروغی است و آن کسی که گفته یعنی فرعون دروغ گفته است. این، ممکن است. این، چیزی است که در نوارهای «شیخ مصطفی اسماعیل» شنیده می‌شد. اصلاً اهمیت کار شیخ مصطفی اسماعیل، در همین است. او، این طوری می‌خواند. باید این طوری بخوانید. و این نمی‌شود، مگر این که معنای قرآن را بدانید.

الان یکی از آقایان، سوره‌ی شریفه‌ی مزمل را می‌خواندند که انصافاً خیلی هم خوب بود. ﴿قم اللیل الاقلیلا. نصفه او انقص منه قلیلا او زد علیه ورتل القران ترتیلا انا سنلقى علیک قولا ثقیلا﴾. این «انا سنلقى» به قبلی‌ها ارتباط پیدا می‌کند. آماده شو؛ «انا سنلقى علیک قولا ثقیلا». نمی‌شود شما «ورتل القران ترتیلا» را بگویید و یک نفس بکشید و یک خرده استراحت بکنید، بعد بگویید: «انا سنلقى علیک قولا ثقیلا». نه، در این جا قطع بکنید، اما آیه‌ی بعد را زود شروع کنید و فاصله نیندازید.

یا فرض بفرمایید، آیات شریفه‌ی آخر سوره‌ی بقره را که آقای محمّدی خواندند و خیلی هم قشنگ خواندند، بعد از این که می‌گویید: «وقالوا سمعنا و اطعنا غفرانک ربنا و الیک المصیر»، درست است که شما قطع کردید، اما البته در این جا نوشته شده است که اگر وصل بکنید، بهتر است؛ «الوصل اولی». اما حالا گاهی قطع هم ایرادی ندارد؛ مثل این جا که مانعی ندارد. این چیزهایی که نوشتند، بعضی از موارد اشتباهاتی دارد؛ لیکن یک وقت شما می‌گویید: «اطعنا غفرانک»، این غلط است و معنا درست نیست؛ یک وقت هم می‌گویید: «وقالوا سمعنا و اطعنا، غفرانک ربنا، و الیک المصیر». ببینید چه قدر لحن تفاوت می‌کند. نمی‌توانید این طوری بخوانید، مگر این که معنا را بدانید. نکته‌ی دیگری که مطرح است و من مکرر در این جلسه و خارج از این جلسه گفته‌ام، این است که آداب تلاوت مجلسی را فرا بگیرید. فرض کنید عده‌ای از این مردم و مسلمین حزب‌الله در جایی نشست‌اند و از شما دعوت کرده‌اند که برای‌شان قرآن بخوانید. دأب و فکر من این است و می‌خواهم در جامعه‌ی ما کاری بشود که برای قراء قرآن منبر بگذاریم و همچنان که الان وعاظ منبر می‌روند،



قاریان قرآن هم منبر بروند و مثلاً نیم ساعت قرآن بخوانند و مردم آن زلال کلام الهی را مستقیم از او بشنوند و دل‌هایشان بلرزد و اشک بریزند و موعظه بشوند و بلند شوند و بروند؛ ولی ما حالا قرآن کریم را فقط مقدمه‌ی سخنرانی قرار داده‌ایم!

من در سال‌های ۵۱ و ۵۲ و ۵۳ در مشهد سخنرانی می‌کردم؛ می‌ایستادم سخنرانی می‌کردم. بعد هم که حرف من تمام می‌شد، روی زمین می‌نشستم. سپس صندلی می‌گذاشتیم، تا قاری قرآن تلاوت کند. همین آقای فاطمی و بعضی از برادران دیگر، روی صندلی می‌نشستند و قرآن می‌خواندند. من می‌گفتم که حرف من مقدمه‌ی تلاوت قرآن است. من ایستاده صحبت می‌کردم؛ اما صندلی بلند و قشنگی - مثل منبر- گذاشته بودیم و این‌ها روی آن می‌نشستند و بعد از صحبت من قرآن می‌خواندند؛ همان آیاتی که من قبلاً تفسیر کرده بودم. فکر من این است.

من می‌گویم که در جامعه، قرآن اصل است. امت حزب‌الله باید یواش‌یواش با قرآن آشنا بشوند؛ آن طوری که بتوانند مستقیم قرآن را از شماها گوش کنند و بفهمند. شما باید بتوانید در یک مجلس بالای منبر بروید، آیات قرآن را بخوانید و مردم با شنیدن این آیات اشک بریزند؛ ما این را می‌خواهیم. اگر شما می‌خواهید این کار را بکنید، باید بتوانید با صوت خودتان این مجلس را جذب کنید. این، آداب و فنونی دارد. شما برادران باید بر حسب استعداد و طبیعت و فطرت خود و گوش کردن نوارهایی که از قراء معروف می‌آید، این فنون را یاد بگیرید. البته مقداری از این‌ها تأمین شده، اما مقدار دیگرش را هم بایستی تأمین کنید.

بعضی از برادران قرآن می‌خوانند، اما قطع و وصل‌ها غلط است. امروز در همین آیاتی که تلاوت شد، آیه‌ی را شما وصل کردید که مقول قول الهی، با مقول قول کفار قاطی شد! آیا این خوب است؟ کسی که ترجمه‌ی قرآن را می‌فهمد، وقتی این وصل بی‌جا را از شما می‌شنود، مثل این است که میخی در گوشش فرو می‌کنند! پریشب که من تلویزیون تماشا می‌کردم، یک نفر از همین برادران ایرانی خودمان قرآن می‌خواند، که قطع و وصلش واقعاً آدم را کلافه می‌کرد. چرا این طوری قطع و وصل می‌کنید؟ در قرائت، اصلاً این یک علم است که کجا بایستی آیه را وصل، و کجا باید قطع کرد. نگویند فلان کس در مصر خوانده؛ بی‌خود کرده خوانده است! مگر هر کس هرچه خواند، همان برای شما حجت می‌شود؟



واقعاً ببینید آیه چیست. از همه راحت ترش، همین علایم وقفی است که گذاشته‌اند. در قرآن‌های جدید، «الوصل اولی» و «الوقف اولی» را به صورت «صلی» و «قلی» نوشته‌اند. با این روش، کار را راحت کرده‌اند. اگر این را هم مراعات نمی‌کنید، لااقل همین شکل‌هایی که معمول قرآن‌ها گذاشته‌اند - مثل «ج» و «ط» و «م» - رعایت کنید. معمولاً آیه را وصل نکنید، مگر در جاها و مواردی؛ و الا خود آیه یک فصل است. اگر یک وقت به معانی قرآنی مسلط شدید، آن وقت البته می‌توانید به سلیقه و به فهم خودتان خیلی کارها بکنید؛ اما وقتی که هنوز بر معانی مسلط نیستید، این کار را نکنید.

توجه به فاصله‌ها هم مهم است. مثلاً یک عبارت از آیه‌ی کریمه‌ی را خواندید، بعد ساکت شدید و حالا می‌خواهید نفس بگیرید. ما باید چه قدر صبر کنیم، تا شما نفس بگیرید؟ باید بلافاصله پشت سرش بخوانید؛ چرا این قدر معطل می‌کنید؟ شما ببینید در حرف زدن معمولی، یک جا مقتضی است که پشت سر هم صحبت کنم، یک جا هم تأملی می‌کنم. این، برای جلب نفوس شماست. آیه‌ی قرآن هم همین طور است؛ افصح کلمات و کلام خداست (بیانات در دیدار جمعی از قاریان قرآن، ۱۳۷۰/۲۲/۱).

#### چهار. انتخاب آیات مناسب

یکی از مسائل مهمی که در امر تلاوت قرآن مورد بحث قرار می‌گیرد و دقت در آن نشان از تبحر و تسلط و سلیقه قاری دارد، انتخاب آیات مناسب برای هر جلسه است. قطعاً قاری قرآن باید فضای حاکم بر جلسه، زمان، مکان و مخاطبان را در نظر گرفته و متناسب با آن آیاتی را انتخاب کند. مقام معظم رهبری در این زمینه رهنمودهایی را بیان فرموده‌اند:

«نکته‌ای که در تلاوت و تحفیظ قرآن خوب است شما به عنوان پیش‌کسوت به جوانان تذکر بدهید، این است که اگرچه همه‌ی آیات کریمه‌ی قرآن نور است؛ اما امروز جوانان به بخشی از آیات قرآن خیلی احتیاج دارند و آن، چیزهایی است که عزت اسلام و عزت جامعه‌ی اسلامی و توحید عملی جوامع اسلامی در آن‌هاست. جوانان ما در همه جای دنیای اسلام بایستی این گونه آیات را روان و حفظ باشند و از آن‌ها درس بگیرند. حتی من یک وقت به این ائمه‌ی جماعتی که در بعضی از کشورهای عربی و اسلامی، آیاتی را در قرائت نماز انتخاب می‌کنند، گفتم آیاتی را انتخاب بکنید که می‌تواند در سرنوشت ملت‌های اسلامی به طور ویژه اثر بگذارد. البته مردم باید همه‌ی آیات الهی را یاد



بگیرند و یاد هم می‌گیرند، لیکن بعضی از مفاهیم قرآنی وجود دارد که دست استعمار سعی کرده است ماها را از آن‌ها دور نگه بدارد. ما را از جهاد دور نگاه‌داشتند. ما را از این که کفار نباید بر مسلمین مسلط باشند، دور نگاه‌داشتند. ما را از آیاتی که وحدت مسلمین در آن‌ها هست، دور نگاه‌داشتند. همین آیاتی که الان تلاوت شد - «و ما ارسلنا من رسول الا لیطاع باذن الله» - و آیاتی که معنایش حاکمیت عملی اسلام بر زندگی جوامع است، بایستی همه‌ی مردم آن‌ها را یاد بگیرند.» (سخنرانی در دیدار با قاریان قرآن؛ محمد محمود طبلای، ابوالعینین شعیب و احمد رزیقی، ۱۳۷۰/۳/۱۶)

### پنج. توجه به جنبه‌های هنری قرآن

یکی از جلوه‌های اعجاز قرآن، جنبه‌های هنری قرآن است که از دیرباز مورد توجه پژوهشگران بوده است. این امر هم در تفسیر قرآن و هم در علوم قرآن و همچنین در تلاوت قرآن نیز تاثیرگذار است. رهبر فرزانه انقلاب در این باره فرمودند:

«قرآن یک اثر هنری بی‌نظیر است، یعنی یک جنبه‌ی از عظمت قرآن و اهمّیت قرآن عبارت است از زیبایی هنری قرآن؛ اتفاقاً آن چیزی که در درجه‌ی اول دل‌ها را مثل مغناطیس به سمت اسلام جذب کرد، همین جنبه‌ی هنری قرآن بود. عرب‌ها، هم موسیقی الفاظ را می‌فهمیدند، هم با زبان ادب آشنا بودند - در آن محیط عربی این جوری بود - ناگهان دیدند یک پدیده‌ای وسط آمد که شبیه آن را نشنیده‌اند؛ نه شعر است، نه نثر است اما یک پدیده‌ی هنری فوق‌العاده است. این همان چیزی است که امیرالمؤمنین علیه السلام می‌فرماید: «ظَاهِرَةٌ أُنِيقٌ وَ بَاطِنَةٌ عَمِيقٌ»؛ (نهج‌البلاغه، خطبه‌ی ۱۸) «أُنِيقٌ» یعنی آن زیبایی شگفت‌آور، آن زیبایی‌ای که وقتی انسان در مقابل آن قرار می‌گیرد، به حیرت می‌افتد؛ زیبایی در قرآن این جوری است. البتّه ما فارس‌زبان‌ها یعنی غیر عرب‌زبان‌ها و خیلی از عرب‌زبان‌ها این توفیق را ندارند که این زیبایی را درک کنند؛ [ولی] با اُنس زیاد با قرآن می‌شود درک کرد. وقتی انسان با قرآن اُنس بگیرد، زیاد تلاوت کند، زیاد بشنود، آن وقت می‌فهمد که غیر از جنبه‌ی معنوی، این زبان، این جملات، چقدر شیوا است، چقدر زیبا است. خب، این اثر هنری را باید هنری اجرا کرد. یک وقت هست که من و شما در منزل برای خودمان قرآن می‌خوانیم، خب هر جور خواندیم مانعی ندارد؛ با صوت بخوانیم، بی صوت بخوانیم - البتّه ظاهراً آن‌جا هم وارد شده است که صدای قرآن از خانه‌ها بیرون بیاید؛ آن برای جنبه‌ی فضاسازی قرآنی در کلّ جامعه است که یک فضاسازی قرآنی‌ای بشود، از خانه‌ها صدای قرآن بیرون بیاید، لکن وقتی انسان تنها می‌خواند، برای خودش می‌خواند، فرقی نمی‌کند



که یواش بخواند، بلند بخواند، آهسته بخواند، با صوت بخواند - اما وقتی شما مخاطبی دارید، مثلاً [قرائت] مجلسی می خوانید، اینجا می خواهید مخاطب را تحت تأثیر قرار بدهید؛ اینجا باید هنر بیاید وسط میدان، این جا است که هنر بایستی نقش ایفا کند؛ مخاطب را با هنر می شود تحت تأثیر قرار داد. این تلاوت‌هایی که ما می شنویم و گوش می کنیم و تشویق می کنیم و تأیید می کنیم، معنایش این است؛ یعنی شما این اثر فاخر بی نظیر هنری را به شکل هنرمندانه اجرا می کنید، به شکل هنرمندانه می خوانید؛ آن وقت نتیجه این می شود که اثرش می شود چند برابر؛ البته به شرط اینکه این جنبه‌ی تلاوت هنری درست انجام بگیرد، با دقت انجام بگیرد. مثلاً فرض بفرمایید بنده بارها به دوستان سفارش می کنم که قرآن را تلاوت از نوع تفهیم معانی [بخوانید]؛ جوری بخوانید که می خواهید معانی را تفهیم کنید. ما این را در شعرخوانی فارسی خودمان مشاهده می کنیم؛ مدّاح می آید می ایستد، با صدای خوش شعر می خواند؛ دو جور می تواند بخواند:

هان ای دل عبرت‌بین از دیده نظر کن  
هان ایوان مدائن را آئینه‌ی عبرت دان  
می شود این جوری بخواند، می شود هم بگوید:

هان ای دل عبرت‌بین! از دیده نظر کن  
ایوان مدائن را، آئینه‌ی عبرت دان  
این دو جور خواندن مثل هم است؟ این دو جور خواندن مثل هم نیست. دو می این جوری است که شما روی جملات، روی کلمات، تکیه‌ی مناسب می کنید. این کاری است که مثلاً فرض کنید شیخ عبدالفتاح شعشاعی می کند، مصطفی اسماعیل می کند؛ این کار آن‌ها است؛ یعنی در میان خواننده‌های قدیمی مصری هم، همه این جور نیستند، همه این کار را بلد نیستند یا توجه ندارند، اما بعضی‌هایشان می فهمند که چه کار دارند می کنند؛ وقتی که قرآن را می خواند، آن جایی که باید تکیه بکند، تکیه می کند؛ جوری حرف می زند که گویا شما مخاطب کلام خدا قرار می گیرید، دل شما جذب می شود. این معنا بایستی در تلاوت‌های ما - و بخصوص شماها که الحمد لله خوش صدا هستید؛ می بینم دیگر، الحمد لله همه‌ی شما خوش صدا هستید و صداهایتان و نفس‌هایتان خوب است و مثلاً از جهات گوناگون بلدید - در قرآن خواندن ما در محافل و مجالس وجود داشته باشد. (بیانات در محفل انس با قرآن کریم، ۱۳۹۸/۲/۱۶)



## شش. میزان توجه به قرائت متعدد در قرائت

مسئله تعدد قرائت قرآن یکی از مباحث مهم علوم قرآنی است که هم در تفسیر قرآن اثر دارد و هم در قرائت قراء بزرگ وجود دارد. دیدگاه‌های متفاوتی نسبت به آن میان صاحب نظران وجود دارد که در خور توجه است. رهبر عزیزمان به عنوان یک فقیه عظیم الشان و به عنوان یک معلم صاحب نظر در باره قرائت چنین می‌فرماید:

«بینید، ما احتیاج داریم که در داخل کشور قرآنی پیدا بشوند که در قرائت صاحب سبک باشند؛ حالا به همین قرائت مشهوری که ما می‌خوانیم - که قرائت «حفص» باشد - یا در کنارش هم قرائت‌های دیگری که مثلاً در شمال آفریقا معمول است. این که شما می‌بینید مصری‌ها دائماً قرائت «ورش» و «قالون» را می‌خوانند، به این دلیل است که این دو قرائت در آن جاها رایج است. مثلاً در لیبی و الجزایر و تونس، قرائت «ورش» در مکتب‌خانه‌ها تدریس می‌شود، نه قرائت «حفص». البته در دنیای اسلام قرائت «حفص» - همین قرائتی که حالا معمول ماهاست و آن را می‌خوانیم - معروف‌تر است. من موافقم که برادران قرائت‌های دیگر - بخصوص قرائت معروف؛ مثل قرائت «ورش» - را یاد بگیرند و بخوانند. ما باید به آن جا برسیم که وقتی قاری ما شروع به خواندن می‌کند، کیفیت ادا و بیان کلمات قرآنی توسط او به‌گونه‌ی باشد که حضار به همان اندازه که با زبان عرب آشنا هستند، تحت تأثیر قرار بگیرند؛ که هدف اصلی قرائت هم این است. شما که الحمد لله صدا و تجوید و قرائتتان خوب است، باید تلاش کنید به آن جا برسید که مثل شیخ مصطفی اسماعیل - که این آقایان قرآنی که به این جا می‌آیند، کمتر مثل او می‌خوانند - بتوانید کلام خدا را آن‌چنان ادا کنید که مستمع به همان اندازه‌ی که ظرفیت دارد، تحت تأثیر کلام الهی قرار بگیرد و آن فضا را احساس کند. شما باید در این زمینه صاحب سبک بشوید و دیگر مقلد این و آن هم نباشید؛ این آن حد اعلایی است که فعلاً مورد نظر ماست؛ این زحمت و تلاش و نوآوری لازم دارد.» (بیانات در دیدار قاریان، ۱۳۷۰/۱۲/۲۷)

## هفت. اهتمام به توشیح و همخوانی

توشیح، ابتهال و همخوانی یا جمع خوانی قرآن از مسائل جذاب و هنری و زیباست که تأثیر فراوانی در مخاطبان ایجاد می‌کند. در یکی از دیدارهایی که جمعی از قراء قرآن خدمت مقام معظم رهبری رسیدند و تلاوت قرآن را به صورت جمع خوانی قرائت کردند، ایشان اظهار داشتند:

«من خیلی خوشحال شدم از این که دیدم برادران مهدی ما الحمد لله این نوآوری را کردند و



آمدند شعر نو و آهنگ نو خواندند. البته چیزهایی از این تواشیح خیلی عربی است و ماها نمی فهمیم؛ عیبی هم ندارد و ما هم نفی نمی کنیم؛ اما آن چیزی که بسیار خوب است، این است که سبک، نوست؛ شعر، نوست؛ دیگر تقلید محض از دیگران نیست. من غالباً به این برادرانی هم که در تهران مشغول هستند و همین گروه‌های تواشیح و همخوانی را دارند - که انصافاً هم بسیار خوب اند - گفته‌ام که این قرآن خوانی مشترکی که شماها دارید، خیلی عالی است؛ واقعاً در دنیا کم نظیر است که این طور هفت، هشت نفر با هم همخوانی دارند؛ اما در زمینه‌ی این آهنگ‌ها و سرودهایی که درباره‌ی توحید و حضرت ختمی مرتبت ﷺ و یا راجع به موضوعات دیگر است، باید نوآوری کنید. شما این قصیده‌ی «برده» و «لامیة العجم» و قصاید شیخ کاظم آذری و این قصاید معروف عربی را که در هر محفل عربی بخوانید و در آن جا چهار نفر آدم عربی دان باشند، تا بیت اولش را خواندید، همه می فهمند که اصلاً شما چه می خواهید بخوانید؛ قصیده برای شان روشن است؛ این قصیده خوب است؛ آن وقت شما این را با آهنگ ابتکاری بخوانید؛ همین طور که الان این برادران با آهنگ جدید خواندند. صداهای شما هم الحمدلله از صداهای آن‌ها کمتر نیست. هیچ لزومی ندارد که چون «طه الفشنی» یا دیگران این قصیده را خوانده‌اند، ما هم همیشه تا آخر همین را بخوانیم. البته اگر در شروع کار از آن‌ها یاد گرفتیم، عیبی ندارد؛ اما انسان تا آخر که نباید همیشه تقلید بکند؛ باید نوآوری بکند. در مدح رسول اکرم و در مدح ائمه علیهم‌السلام، در مدح ماه رمضان، در مدح قرآن، درباره‌ی قرآن، و در مناجات باری تعالی، شعرهای بسیار خوب عربی ممتازی وجود دارد؛ این‌ها را بخوانید. امیدواریم که ان شاء الله روزبه‌روز این کار پیشرفت کند.» (بیانات در دیدار قاریان، ۱۳۷۰/۱۲/۲۷)

### هشت. استفاده از ظرفیت صدا و سیما و دیگر رسانه‌ها برای ایجاد انس با قرآن در جامعه

رسانه‌ها در ایجاد ذهنیت مردم تأثیر فراوانی دارند. ولی امر مسلمین در یکی از بیاناتشان می فرمایند:

«ما، در تبلیغات قرآنی مان، باید به شکل صحیح عمل کنیم. من، این را برای شما قراء عزیز عرض می کنم؛ امروز صدا و سیما در خدمت قرآن است. دیگر از این بهتر که نمی شود! ما امروز رادیو قرآن داریم؛ در تلویزیون قرآن داریم؛ در برنامه‌ی کودکان قرآن داریم؛ آخر شب قرآن و اول صبح قرآن. این‌ها خیلی خوب است؛ ولی ما از این امکان چگونه استفاده خواهیم کرد؟ این خیلی مهم است. باید



برای استفاده از امکانات، به شکل صحیحی عمل کرد. اگر از این امکانات، غلط استفاده کنیم، ضرر خواهیم دید.» (بیانات در دیدار قاریان، ۱۳۷۰/۱۲/۲۷).

### نه. بایسته‌های پژوهش‌های قرآنی

پژوهش در تمامی رشته‌ها و زمینه‌های باعث رشد علم و حرکت جامعه به سمت قله‌های ترقی است. البته روشن است که هر پژوهشی یک سری مبانی، زیرساخت‌ها و اصول و بایسته دارد که عدم رعایت آن‌ها ممکن است، آسیب‌هایی را به دنبال داشته باشد. در زمینه پژوهش‌های قرآن مقام معظم رهبری می‌فرمایند:

«یک نکته‌ی دیگر در مورد پژوهش‌های قرآنی این است که در پژوهش‌های قرآنی توجه به کارهای علمیِ مبنایی و اصولی خیلی لازم است. این جور نیست که هر کس عربی بلد بود، بتواند از قرآن همه‌ی مطالب را بفهمد و درک بکند؛ بتواند یک پژوهنده‌ی قرآنی باشد؛ نه. اولاً انس با خود قرآن لازم است؛ یعنی پژوهنده‌ی قرآنی باید با مجموع قرآن مأنوس باشد؛ تلاوت قرآن، دوباره خواندن قرآن، سه باره خواندن قرآن، تدبرهای شخصی در قرآن، کمک می‌کند به اینکه ما وقتی در یک موضوع خاصی در قرآن دنبال حقایق می‌گردیم، درباره‌ی آن موضوع بتوانیم راه به جایی ببریم؛ پس خود انس با قرآن لازم است. بعد هم کیفیت استفاده‌ی از قرآن؛ این شیوه‌ای که علمای دین ما، فقهای ما در استفاده‌ی از آیات و روایات دارند، یک شیوه‌ی تجربه شده است، یک متد علمی پخته شده و رسیده و کاملاً آزموده شده است؛ این‌ها را باید فرا گرفت.» (بیانات در دیدار جمعی از بانوان قرآن‌پژوه کشور، ۱۳۸۸/۷/۲۸).

### ده. برپایی جلسات قرآنی

نشست و برخاست با قرآن سراسر نور و برکت و رحمت است. در نهج البلاغه روایتی از امیر المومنین علیه السلام نقل شده است که «و ما جالس احد هذا القرآن الا قام عنه بزیادة او نقصان، زیاده فی هدی او نقصان من عمی» (نهج البلاغه، خطبه ۱۷۶)؛ «هیچ کس با قرآن همنشین نشد، مگر اینکه در او افزود و کاست، هدایتش را می‌افزاید و انحرافش را می‌کاهد.»

مقام معظم رهبری در سایه این گونه روایات، اهتمام بسیار زیادی به برپایی جلسات قرآن داشته و دارند، خود ایشان با تمام مشغله‌ای که دارند، به صورت منظم در جلسات قرآنی شرکت می‌کنند و به دیگران نیز توصیه می‌کنند:

«خب، حالا جلسات قرآنی را افزایش بدهید، هر چه می‌توانید تعلیم و تعلّم قرآن را زیاد کنید؛





معانی قرآن، مفاهیم قرآن، این‌ها را زنده کنید. این را من به تلاوتگران عزیزمان - که امروز خوشبختانه بعضی از آقایانی که خواندند این جهت را خیلی خوب رعایت کردند - عرض می‌کنم که در کیفیت خواندن، مفهوم آیات قرآنی را مجسم کنید.» (بیانات در دیدار با قاریان قرآن، ۱۳/۴/۱۳۹۱).

## آثار انس با قرآن

از مجموع بیانات مقام معظم رهبری درباره انس با قرآن و مراحل گوناگون آن که گذشت می‌توان آثار متعددی برای انس با قرآن برشمرد، که مهمترین آثار این انس به صورت فهرستوار اینجا ذکر می‌گردد.

- ✓ ایجاد خشیت
- ✓ ازدیاد ایمان
- ✓ زدودن زنگار از دل
- ✓ نزول سکینه و رحمت الهی
- ✓ نگاه داشته شدن از شر شیطان
- ✓ بازداشتن انسان از گناه
- ✓ برون رفت از فتنه‌ها
- ✓ فلاح و رستگاری
- ✓ پیروی از تعالیم قرآن
- ✓ ترویج فرهنگ قرآنی در جامعه

## راهکارهای ترویج فرهنگ قرآنی در جامعه با عنایت به فرمایشات مقام معظم رهبری

از مجموع توصیه‌هایی که معظم له در جهت انس با قرآن و ترویج فرهنگ قرآنی فرمودند، چندین راهکار برای گسترش و ترویج فرهنگ قرآن در جامعه قابل استخراج است که برخی از آن‌ها عبارت‌اند از:

- برگزاری محافل قرآنی
- برگزاری کرسی تلاوت
- برگزاری مسابقات قرائت، حفظ و مفاهیم قرآن



- برگزاری جشنواره‌های قرآنی حدیثی
- احیاء جلسات سنتی قرائت و تفسیر قرآن
- تقویت تشکل‌های قرآنی مردمی
- تکریم قهرمانان و نخبه‌های قرآنی
- تشویق نیکوکاران و خیرین در اختصاص دادن موقوفات جهت نشر معارف قرآن و حدیث
- تقویت انس با قرآن در میان اقشار مختلف جامعه و ایجاد فضای معنوی و قرآنی
- تأسیس رشته‌های علمی و کاربردی در زمینه علوم و فنون قرائت و تفسیر قرآن
- ارائه محصولات و منشورات قرآنی حدیثی
- احیاء میراث علمی بزرگان و دانشمندان امامیه در حوزه علوم قرآن، قرائت و تفسیر
- تهیه برنامه‌های جذاب ترویجی و آموزشی در رسانه‌ها و فضاهای مجازی
- تولید نرم افزارهای قرآنی متناسب با گروه‌های سنی مختلف جامعه

## نتیجه

انس با قرآن در دیدگاه مقام معظم رهبری از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. ایشان انس با قرآن را سبب نجات انسان‌ها و ملت‌ها می‌دانسته و باعث برطرف شدن مشکلات جوامع بر می‌شمارند. در این مقاله به هفت مرحله از مراحل انس با قرآن اشاره شد، برخی از آیات و روایات مربوطه به آن ذکر شد و دیدگاه مقام معظم رهبری به صورت فشرده در مورد آن ذکر گردید و در پایان ده توصیه مهم از ایشان در این زمینه بیان شد.

همراه داشتن مصحف، نگاه به خط قرآن، گوش سپردن به تلاوت قرآن، خواندن قرآن، حفظ قرآن زمینه ساز تدبر و انس با مفاهیم قرآن، تدبر در معانی و مفاهیم آیات، عمل کردن به دستورات قرآن جزو مراحل انس با قرآن است که مقام معظم رهبری تأکید زیادی بر آن داشته‌اند.

داشتن آهنگ زیبا، توجه حوزویان به نقش و وظیفه خود در زمینه ایجاد انس با قرآن، توجه به دانش وقف و ابتداء و لحن بیانی، انتخاب آیات مناسب برای تلاوت در جلسه، توجه به جنبه‌های هنری قرآن، میزان توجه به قرائات متعدد در قرائت، اهتمام به تواشیح و همخوانی، استفاده از ظرفیت صدا و سیما و دیگر رسانه‌ها برای ایجاد انس با قرآن در جامعه، توجه به بایسته‌های پژوهش‌های قرآنی و برپایی جلسات قرآنی جزو توصیه‌های اکید مقام عظمای ولایت در زمینه انس با قرآن و کیفیت آن است.



انس با قرآن آثار فردی و اجتماعی زیادی دارد از جمله آثاری که بر اساس فرمایشات مقام معظم رهبری می‌توان احصاء کرد، عبارت‌اند از: ایجاد خشیت، ازدیاد ایمان، زدودن زنگار از دل، نزول سکینه و رحمت الهی، نگاه داشته شدن از شر شیطان، بازداشتن انسان از گناه، برون رفت از فتنه‌ها، فلاح و رستگاری، پیروی از تعالیم قرآن و ترویج فرهنگ قرآنی در جامعه.

از دیدگاه مقام معظم رهبری برخی از راهکارهایی که جهت ایجاد فرهنگ قرآن در جامعه وجود دارد، چنین است: برگزاری محافل قرآنی، برگزاری کرسی تلاوت، برگزاری مسابقات قرائت، حفظ و مفاهیم قرآن، برگزاری جشنواره‌های قرآنی حدیثی، احیاء جلسات سنتی قرائت و تفسیر قرآن، تقویت تشکل‌های قرآنی مردمی، تکریم قهرمانان و نخبه‌های قرآنی، تشویق نیکوکاران و خیرین در اختصاص دادن موقوفات جهت نشر معارف قرآن و حدیث، تقویت انس با قرآن در میان اقشار مختلف جامعه و ایجاد فضای معنوی و قرآنی، تأسیس رشته‌های علمی و کاربردی در زمینه علوم و فنون قرائت و تفسیر قرآن، ارائه محصولات و منشورات قرآنی حدیثی، احیاء میراث علمی بزرگان و دانشمندان امامیه در حوزه علوم قرآن، قرائت و تفسیر، تهیه برنامه‌های جذاب ترویجی و آموزشی در رسانه‌ها و فضاهای مجازی و تولید نرم افزارهای قرآنی متناسب با گروه‌های سنی مختلف جامعه.



## منابع

۱. ترجمه قرآن کریم، محمدعلی رضایی اصفهانی و جمعی از اساتید جامعه المصطفی، انتشارات بین المللی المصطفی، قم: چاپ دوم، ۱۳۸۸.
۲. ابن بابویه صدوق، محمد بن علی، من لا یحضره الفقیه، دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، قم: چاپ سوم، ۱۴۱۳ ق.
۳. ابن شعبه حرانی، حسن، تحف العقول، انتشارات جامعه مدرسین، قم: چاپ دوم، ۱۴۰۴.
۴. ابن منظور، ابوالفضل جمال الدین محمد بن مکرم، لسان العرب، دار الفکر للطباعة و النشر و التوزیع - دار صادر، بیروت: چاپ سوم، ۱۴۱۴ ه.ق.
۵. احمد بن حنبل، المسند، دار الصادر، بیروت: بی تا.
۶. تمیمی آمدی، عبد الواحد بن محمد، غرر الحکم و درر الکلم، دار الکتب الاسلامی، قم: چاپ دوم، ۱۴۱۰ ق..
۷. حرّ عاملی، شیخ محمد بن الحسن، وسائل الشیعه، اسلامیة، تهران: چاپ ششم، ۱۳۶۷.
۸. دهخدا، علی اکبر، لغتنامه، تهران، انتشارات دانشگاه، ۱۳۷۱.
۹. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، مفردات ألفاظ القرآن، تحقیق: صفوان عدنان داودی، دار العلم - الدار الشامیة، بیروت - دمشق: ۱۴۱۲ ه.ق.
۱۰. شریف رضی، محمد بن حسین، نهج البلاغة، تصحیح: صبحی صالح، هجرت، قم: ۱۴۱۴ ق.
۱۱. شیخ مفید، محمد بن محمد، الاختصاص، الموتر العالمی لالفیة الشیخ المفید، قم: ۱۴۱۳ ق.
۱۲. صافی، لطف الله، امان الامة من الضلال و الاختلاف، راسخون، قم: ۱۳۸۰ ش.
۱۳. صدوق، محمد بن علی ابن بابویه، معانی الاخبار، دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، قم: ۱۴۰۳ ق.
۱۴. فیض کاشانی، محمد بن مرتضی، الوافی، کتابخانه امام امیرالمؤمنین علی علیه السلام، اصفهان: ۱۴۰۶ ق.
۱۵. کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، دار الکتب الاسلامیة، تهران: چاپ چهارم، ۱۳۶۵.



۱۶. مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، موسسه الوفاء، بیروت: چاپ دوم، ۱۴۰۳.
۱۷. مصطفوی، حسن، التحقیق فی الكلمات القرآن الکریم، بنگاه ترجمه و نشر کتاب، تهران: ۱۳۶۰.
۱۸. الهندی، للعلامه علاء الدین علی المتقی، کنز العمال فی سنن الاقوال و الافعال، مؤسسه الرساله، بیروت: چاپ پنجم، ۱۴۰۵.
۱۹. ورام، بن ابی فراس، مجموعه ورام، مکتبه فقیهه، قم: ۱۴۱۰ ق.
۲۰. [www.Khamenei.ir](http://www.Khamenei.ir)
۲۱. [www.leader.ir](http://www.leader.ir)



## Resources

۱. The Holy Quran, Translated by Muhammad Ali Rezaei Isfahani and A Group of Professors of Al-Mustafa University, Al-Mustafa International Publications, Qom: ۲nd Edition, ۲۰۰۹.
۲. Ahmad Ibn Hanbal, Al-Musnad, Dar Al-Sader, Beirut: n.d.
۳. Al-Hindi, Al-Allama Alaoddin Ali al-Muttaqi, Kanz al-Ummal fi Sunan al-Aqwal wa al-Afa'al (The Treasure of the Doers on the Sunnah of the Words and Activities), Al-Risalah Institute, Beirut: ۵th Edition, ۱۴۰۵.
۴. Dekhoda, Ali Akbar, Dictionary, Tehran, University Press, ۱۹۹۲.
۵. Fayz Kashani, Muhammad bin Murtaza, Al-Wafi, Library of Imam Amir al-Mu'minin Ali (A.S.), Isfahan: ۱۴۰۶ AH.
۶. Hurr Amili, Sheikh Muhammad bin al-Hassan, Wasail al-Shiah, Islamiyyah, Tehran: ۶th Edition, ۱۹۸۸.
۷. Ibn Babawayh Sadiq, Muhammad bin Ali, Man la Yahduruhu al-Faqih (For those Who are Unable to Attend a Jurisprudent), Islamic Publications Office Affiliated with the Society of Teachers of the Seminary of Qom, Qom: ۳rd Edition, ۱۴۱۳ AH.
۸. Ibn Manzur, Abu al-Fadhl Jamal al-Din Muhammad ibn Mukarram, Language of the Arabs, Dar al-Fikr for Printing, Publishing and Distribution - Dar Sader, Beirut: ۳rd Edition, ۱۴۱۴ AH.
۹. Ibn Shu'bah Harrani, Hassan, Tuhaf al-Uqul, Publications of the Society of Teachers, Qom: ۲nd Edition, ۱۴۰۴.
۱۰. Kulayni, Muhammad bin Ya'qub, Al-Kafi, Dar al-Kutub al-Islamiyyah, Tehran: ۴th Edition, ۱۹۸۶.
۱۱. Majlisi, Muhammad Baqir, Bahar al-Anwar (The Oceans of Lights), Al-Wafa Institute, Beirut: ۲nd Edition, ۱۴۰۳.
۱۲. Mustafavi, Hassan, Al-Tahqiq fi Kalimat al-Quran al-Karim (Research on the Words of the Holy Quran), Book Translation and Publishing Company, Tehran: ۱۹۸۱.



۱۳. Raghīb Isfahani, Hossein bin Muhammad, Mufradat Alfaz al-Quran (Vocabulary of the Quranic Words), Researched by Safwan Adnan Dawoodi, Dar al-Illam - Dar al-Shamiyyah, Beirut - Damascus: ۱۴۱۲ AH.
۱۴. Saduq, Muhammad bin Ali Ibn Babawayh, Ma'ani al-Akhbar (The Meanings of Narrations), Islamic Publications Office Affiliated with the Seminary Teachers' Association, Qom: ۱۴۰۳ AH.
۱۵. Safi, Lutfullah, Aman al-Ummah min al-Zhalal wa al-Ikhtilaf (The Safequard of Ummah from Misguidance and Dispute), Rasikhoon, Qom: ۲۰۰۱.
۱۶. Sharif Razi, Muhammad bin Hossein, Nahj al-Balaghah, Edited by Subhi Salih, Hijrat, Qom: ۱۴۱۴ AH.
۱۷. Sheikh Mufid, Muhammad bin Muhammad, Al-Ikhtisas, International Congress on Millennium of Sheikh al-Mufid, Qom: ۱۴۱۳ AH.
۱۸. Tamimi Amadi, Abd al-Wahd bin Muhammad, Ghurar al-Hikam wa Durar al-Kalim, Dar al-Kitab al-Islami, Qom: ۲nd Edition, ۱۴۱۰ AH.
۱۹. Varram, Ibn Abi Faras, Waram's Collection, Maktabah al-Faqih, Qom: ۱۴۱۰ AH.
۲۰. [www.khamenei.ir](http://www.khamenei.ir)
۲۱. [www.leader.ir](http://www.leader.ir)